

تاریخ دریافت: ۹۵/۰۶/۱۷

تاریخ پذیرش: ۹۵/۰۷/۲۶

مسئولیت کیفری نویسنده و مدیر مسئول در قلمرو جرائم مطبوعاتی

نوشته

محمدرضا ویژه*

مریم تقی‌خانی**

چکیده

دخالت افراد متعدد در تهیه و نشر مطبوعات و تحقق پدیده مجرمانه مطبوعاتی، باعث پیچیدگی موضوع مسئولیت کیفری (مباشرت، شرکت و معاونت) در حقوق ایران شده است.

نویسنده، خبرنگار، مدیرمسئول، صاحب امتیاز و سردبیر از جمله مهم‌ترین اعضای مطبوعاتی‌اند که در قانون مطبوعات به‌طور جداگانه دارای مسئولیت‌هایی هستند. این مسئولیت‌ها در بخش‌هایی از قانون خطاب عام داشته و شامل همه اعضا می‌شود؛ نظیر فصل چهارم (حدود مطبوعات) و گاهی مانند تبصره ۳ (الحاقی مصوب ۱۳۷۹/۱/۳۰) از ماده ۵ قانون مطبوعات، که مسئولیت را به‌طور مستقیم متوجه نویسنده دانسته است.

با توجه به اینکه زیان در مسئولیت کیفری حوزه مطبوعات می‌تواند به گستره قابل توجهی از جامعه وارد شود، لذا این مسئولیت جایگاه حساس و ویژه‌ای دارد که البته قانون مطبوعات ایران در تبیین مسئولیت کیفری پیشروی زیادی داشته و همواره مورد انتقاد هم بوده است.

این مقاله بر آن است که ضمن تبیین نظریه‌های مطرح در قلمرو مسئولیت کیفری، نحوه توزیع این مسئولیت را با تأکید بر مدیرمسئول و نویسنده در قوانین مطبوعاتی ایران از گذشته تا حال و نیز تطبیق نظریات در هر دوره تاریخی را بررسی کند و بر این فرض استوار است که قانون مطبوعات ایران در شناخت مسئولیت کیفری به‌طور شفاف از یک نظریه واحد، تبعیت نمی‌کند و مسئولیت مرتکبین جرائم مطبوعاتی را با پیچیدگی مواجه ساخته است.

کلیدواژه: مسئولیت کیفری، جرائم مطبوعاتی، مدیرمسئول، نویسنده.

بخش اول. مبانی مسئولیت کیفری در قلمرو جرائم مطبوعاتی

در اکثر جرائم، مرتکبین یک جرم در زنجیره مباشر، شریک و معاون به‌سادگی قابل تشخیص هستند، در حالی که نوع خاص جرائم مطبوعاتی که مستلزم مشارکت افراد متعدد (نویسنده،

* دانشیار حقوق عمومی دانشگاه علامه طباطبائی Mrezavijeh@yahoo.com

** دانشجوی دکتری علوم ارتباطات واحد علوم تحقیقات تهران harir.f83@gmail.com

صاحب امتیاز، مدیرمسئول، سردبیر، خبرنگار، حروف‌چین، ویراستار، ناشر، توزیع‌کننده) در تحقق آنهاست، مسئولیت کیفری را چند لایه کرده است.

مسئولیت کیفری را این‌گونه تعریف کرده‌اند: «الزام به جواب‌دادن از نتایج اعمال بزهکارانه و تحمل مجازاتی که از طرف قانون برای آن پیش‌بینی شده است؛ پس مسئولیت یکی از عناصر متشکله جرم نبوده بلکه اثر و نتیجه قضایی آن است.» (استفانی، ۱۳۸۰: ۴۸۳)

برای شناخت و سهم مسئولیت کیفری دست‌اندرکاران مطبوعات، ابتدا به بررسی نظریه‌های موجود و سپس سیر تاریخی آن در قانون‌گذاری ایران می‌پردازیم. در نهایت مسئولیت کیفری جرائم مطبوعاتی را در قوانین جاری بررسی خواهیم کرد.

۱. نظریه‌های مسئولیت کیفری در قلمرو جرائم مطبوعاتی

در چگونگی احراز مسئولیت کیفری مرتکبین جرائم مطبوعاتی، سه نظریه «مسئولیت جمعی (تضامنی)»، «مسئولیت ترتیبی» و «مسئولیت شخص واحد» ارائه شده است.

۱.۱. نظریه مسئولیت جمعی یا تضامنی

بر اساس نظریه «مسئولیت جمعی یا تضامنی» (Collective Criminal Responsibility)، همه کسانی که به‌نحوی از انحاء در نوشتن، چاپ، انتشار و توزیع مطلب مجرمانه (مطبوعاتی) دخیل هستند، با عناوین مباشر، شریک و معاون جرم مطبوعاتی مورد تعقیب قرار می‌گیرند.

مطابق این نظر، اگر دو عنصر نوشته مجرمانه و انتشار آن، علت تحقق جرم مطبوعاتی باشد، باید تمام افراد مؤثر در این علت، اعم از نویسنده، صاحب امتیاز، مدیرمسئول و ... دارای مسئولیت کیفری باشند. این نظریه ساده‌ترین نظریه موجود در این زمینه و مطابق قواعد کلی مسئولیت کیفری است و اولین بار در تدوین ماده ۲۴ قانون ۱۷ می ۱۸۱۹ فرانسه مورد توجه قرار گرفت.» (گارو، ۱۳۶۰: ۹۲)

اگرچه با پذیرش این نظریه، افراد دخیل در چاپ، نشر و توزیع مطبوعات، بیشتر احساس مسئولیت خواهند کرد، اما از این لحاظ که هیئت تحریریه و توزیع‌کنندگان مطبوعات به‌طور دائم در معرض خطر تعقیب کیفری قرار می‌گیرند، مخل آزادی مطبوعات بوده و موجب خودسانسوری، تورم کار دستگاه قضایی و انجام محاکمات متعدد مطبوعاتی به‌دلیل انتشار یک مطلب مجرمانه در مطبوعات می‌شود.

برخی معتقدند اگر شخصی صرفاً به حروف‌چینی یا تکثیر یا توزیع یک مطلب مبادرت کرده باشد و مشارکتی در تهیه محتوا نداشته یا وظیفه‌ای نسبت به کنترل محتوا نداشته باشد مسئولیتی در قبال مطلب منتشرشده نخواهد داشت مگر آنکه از غیرقانونی بودن محتوا مطلع بوده و یا با سوءنیت کار خود را انجام داده باشد. (انصاری، ۱۳۹۰: ۲۷۶)

در انگلستان و آلمان بر اساس قاعده «مسئولیت همه عوامل»، روزنامه‌نگار، سردبیر، مدیرمسئول، صاحب امتیاز و ناشر ممکن است در قبال مطلب منتشرشده، مسئولیت کیفری پیدا

کنند و هیچ‌کس را نمی‌توان به دلیل جرمی که دیگری مرتکب شده است مجازات کرد (مسئولیت ناشی از فعل غیر در مسئولیت‌های کیفری اصولاً پذیرفته نیست). (همان: ۲۷۷)

در مقابل، در برخی کشورها همانند فرانسه و بلژیک، این نظر وجود دارد که گسترش دامنه مسئولیت کیفری به تمام کسانی که به‌نحوی در تولید، انتشار یا پخش یک مطلب مجرمانه نقش داشته‌اند سبب لطمه جدی به آزادی بیان و شیوع خودسانسوری شدید بین اصحاب رسانه می‌شود. بنابراین، باید سیاست جنایی خاصی را در قبال جرائم رسانه‌ای دنبال کرد تا هم سبب محدودیت فعالیت‌های رسانه‌ای نشود و هم اصحاب رسانه را نسبت به عواقب فعالیت‌های غیرقانونی خود بی‌مسئولیت نسازد (همان: ۲۷۷). این سیاست در کشورهای بلژیک و فرانسه در قالب مسئولیت ترتیبی، سلسله‌مراتبی یا پلکانی مطرح شده است.

۲.۱. نظریه ترتیبی

در نظریه "ترتیبی" یا سلسله‌مراتبی (The Cascade Criminal Responsibility)، برای احراز مسئولیت کیفری مرتکبین جرائم مطبوعاتی، سلسله‌مراتب تعیین شده است. به این معنا که نویسنده مطلب به‌عنوان مسئول اصلی در طبقه اول، مدیر و ناشر در طبقه دوم و سایر افراد دخیل در امر چاپ و نشر (چاپ‌کننده، حروف‌چین، توزیع‌کننده و...) در طبقات بعدی قرار می‌گیرند. در این نظریه به جز نویسنده که به‌عنوان مسئول اصلی قابل تعقیب است، مرتکبین دیگر تنها در صورتی تحت تعقیب قرار می‌گیرند که در طبقه مقدم آنان کسی دستگیر نشود.

در قانون مطبوعات بلژیک که قانون اساسی مشروطه نیز در این زمینه تا حدودی از آن ملهم بود، این نظریه به این شرح پذیرفته شده بود: «هر گاه نویسنده یک مقاله مجرمانه معلوم باشد و در قلمرو این کشور مقیم و اقامتگاه معلوم داشته باشد، فقط نویسنده تعقیب می‌شود و نویسنده نه فقط به‌عنوان مرتکب اصلی شناخته می‌شود، بلکه فقط او به‌تنهایی مسئول جرم است و لاغیر؛ مدیر و چاپ‌کننده و توزیع‌کننده در مرحله دوم و سوم و چهارم مسئولیت قرار گرفته‌اند و در صورتی که مسئول هر مرحله مسئول طبقه قبلی خود را معرفی کند، از تعقیب معاف است.»

مواد ۴۲ و ۴۳ قانون مطبوعات فرانسه مصوب ۲۹ ژوئیه ۱۸۸۱ و اصلاحی آن در ۲۵ مارس ۱۹۵۲ نیز بر اساس این نظریه تدوین شده است. مطابق این مواد، قانون‌گذار علاوه بر کسی که مطلب افتراآمیز را نوشته، کسانی را که مقاله مزبور را نوشته‌اند و فقط اجازه چاپ، انتشار و توزیع آن را داده‌اند، یعنی مدیران انتشار و ناشران و در صورت نبودن آنها، چاپ‌کنندگان و در صورت نبودن چاپ‌کنندگان، فروشندگان، توزیع‌کنندگان و نصب‌کنندگان آگهی را به‌عنوان مرتکبان اصلی مجازات می‌کند. به‌علاوه به‌موجب این قانون، مدیر انتشارات باید قبل از نویسنده مقاله افتراآمیز تحت تعقیب قرار گیرد و در این مورد نویسنده مقاله افتراآمیز با وجود اینکه مرتکب مادی جرم است، فقط به‌عنوان معاون مدیر انتشارات تعقیب می‌شود. (استفانی، ۱۳۸۰: ۴۰۱)

بنابراین مدیر انتشار، مسئول اصلی جرم مطبوعاتی قلمداد می‌شود و نویسنده به عنوان معاون قابل تعقیب است و در صورت عدم شناخت آنان، به ترتیب ناشر، چاپ‌کننده، فروشندگان و توزیع‌کنندگان در طبقات بعدی، مسئولیت قرار می‌گیرند. البته هر یک از این افراد در صورتی تعقیب می‌شوند که در طبقه مقدم آنان کسی نباشد.

این نظریه با وجودی که در مقایسه با نظریه قبلی، دامنه مسئولیت کیفری را کمتر به دست اندرکاران مطبوعات توسعه می‌دهد، اما از لحاظ نظری خلاف قواعد کلی حاکم بر مسئولیت کیفری است. همچنین با توجه به اینکه معرفی افراد طبقات قبل از سوی طبقات بعدی، موجب رهایی آنان از مسئولیت کیفری می‌شود، پذیرش آن به نوعی موجب تشویق خبرچینی (لودادن) برای دست‌اندرکاران مطبوعات می‌گردد.

۱.۳. مسئولیت شخص واحد

بر اساس نظریه مسئولیت شخص واحد که آقای گارو (حقوق‌دان فرانسوی) آن را سیستم "مجازات بر اساس غفلت" نامیده است، مسئولیت کیفری تنها به‌عهده یک شخص (نویسنده یا صاحب امتیاز یا مدیر مسئول یا سردبیر) است. با پذیرش این نظریه، برای سایر دست‌اندرکاران دخیل در امر چاپ و نشر مصونیت ایجاد می‌شود؛ چنانچه در حقوق سوئد تنها مدیرمسئول منصوب از طرف صاحب امتیاز دارای مسئولیت کیفری مطلق است، یعنی او نمی‌تواند با ادعای اینکه مطلب منتشره را نخوانده است، ادعای عدم مسئولیت کند و از مجازات معاف شود. این شیوه دو فایده مهم دارد؛ اول اینکه تضمینی جهت شناخت یک فرد مشخص و با مسئولیت مطلق است؛ دوماً موجب مصونیت سایر دست‌اندرکاران مطبوعات می‌شود. این مصونیت، دغدغه خاطر سایر دست‌اندرکاران چاپ و نشر مطبوعات را مرتفع ساخته، مانعی در جهت اعمال خودسانسوری و تضمینی برای آزادی مطبوعات است.

مقایسه سه نظریه مسئولیت کیفری

مسئولیت جمعی (تضامنی)	مسئولیت ترتیبی	مسئولیت شخص واحد
نویسنده و مسئول صفحه و دبیر گروه و سردبیر و مدیرمسئول [ابتدایی‌ترین شیوه دفاع از جامعه در برابر جرائم مطبوعاتی]	مدیران نشریات یا ناشران سپس پدیدآورندگان سپس چاپ‌کنندگان سپس فروشندگان سپس توزیع‌کنندگان سپس آگهی‌کنندگان [خلاف قواعد کلی مسئولیت کیفری است]	مدیرمسئول یا نویسنده
انگلیس ایتالیا روسیه	فرانسه بلژیک	سوئد اردن ترکیه

بخش دوم. تحولات قانون‌گذاری در عرصه مسئولیت کیفری

تحول قانون‌گذاری در زمینه مرتکبین جرائم مطبوعاتی در حقوق ایران، با فرازونشیب‌ها و تغییرات گوناگونی همراه بوده است. اولین متن در خصوص مسئولیت کیفری مرتکبین جرائم مطبوعاتی در حقوق ایران را در نامه مظفرالدین‌شاه در زمینه تأسیس روزنامه مجلس می‌توان ملاحظه کرد. به موجب این نامه، «اولاً: باید مدیران روزنامه به اسم و رسم معین باشند و ثانیاً: مدیر مذکور ملزم می‌شود، مطالبی که برخلاف مصالح عامه و مضر به حال دولت و ملت است، طبع و نشر ننماید و مرتکب تهمت و افترا و غیره که موافق قوانین شرع انور مستلزم مجازات است، نشود والا به محکمه عدلیه جلب و مورد مؤاخذه خواهد بود و بعد از رسیدگی در صورت لزوم روزنامه هم توقیف خواهد شد. ششم شهر شعبان ... هزار و سیصد و بیست و چهار.» (کهن، ۱۳۶۲: ۵۰)

در حقیقت ورود روزنامه به کشور ما با پذیرش مسئولیت مدیر نشریه به‌جای نویسنده مطلب همراه بود. بعضی با توجه به تأکید این متن بر مسئولیت مدیر به جای نویسنده، از آن به‌عنوان نخستین قانونی که مسئولیت کیفری ناشی از فعل غیر را بنا نهاد، نام برده‌اند. در اولین متن قانونی (اصل سیزدهم قانون اساسی مشروطه) در خصوص مسئولیت کیفری مرتکبین جرائم مطبوعاتی آمده: «... اگر کسی در روزنامه‌جات و مطبوعات، خلاف آنچه ذکر شد و به اغراض شخصی، چیزی طبع نماید یا تهمت و افترا بزند، قانوناً مورد استنطاق و محاکمه و مجازات خواهد شد». در این اصل، به مسئولیت ناشر (مدیر) و نویسنده از باب تهمت و افترا اشاره داشته است.

اصل ۲۰ متمم قانون اساسی مشروطه (۱۲۸۶ ه. ش)، به تبعیت از نظام فرانسوی، نوع خاصی از مسئولیت کیفری در جرائم مطبوعاتی را پایه‌گذاری کرد. به موجب این اصل: «... هر گاه چیزی مخالف قانون مطبوعات مشاهده شد، نشردهنده یا نویسنده مجازات می‌شوند، اگر نویسنده معروف و مقیم ایران باشد، ناشر و طابع و موزع از تعرض مصون هستند». این نظام به اصل ۱۸ قانون اساسی بلژیک (گارو، ۱۳۶۰: ۱۹۳) و نظریه تریبی منطبق است. مطابق این اصل، مسئولیت کیفری در جرائم مطبوعاتی ابتدا با نویسنده است و اگر وی معروف و مقیم محل ارتکاب جرم باشد، نمی‌توان ناشر، مدیر نشریه و توزیع‌کننده را تحت تعقیب قرار داد.

در این اصل همانند اصل ۱۸ قانون اساسی بلژیک مشخص نیست که اگر نویسنده مطلب مجرمانه معلوم نبود و در نتیجه نوبت به مسئولیت ناشر، مدیر نشریه و توزیع‌کننده مطبوعات رسید، آیا مسئولیت آنان در طول یکدیگر و به‌صورت تریبی است یا در عرض هم و به‌صورت جمعی. همچنین در این اصل مشخص نیست که مسئولیت هر یک از ناشر، چاپ‌کننده یا توزیع‌کننده مطبوعات، مسئولیت اصلی و از باب مباشرت است یا آنان تحت‌عنوان شرکت و معاونت تعقیب می‌شوند.

در اولین قانون مطبوعات ایران (۱۸ بهمن ۱۲۸۶) مقنن با عدول از روش مورد قبول قانون اساسی مشروطه، شیوه دیگری را در این خصوص پذیرفت. مطابق ماده ۴۸ این قانون، اقدام کنندگان به طبع و مدیران روزنامه و سایر جراید اصالتاً مسئول بودند؛ البته مطابق ماده ۱۳ این قانون، در مقالات همراه با امضای نویسنده، اگر نوشته همراه با منهیت مسلمه نباشد، مدیر نشریه مسئولیت ندارد.

مطابق ماده ۴۸ این قانون، دبیران جراید در صورتی مسئول بودند که یا تخلف آنان از موازین قانونی در نشریه واضح و آشکار بود و یا آنان با مدیر نشریه در انتشار مطلب خلاف قانون مساعدت کرده بودند. مطابق این ماده، رئیس چاپخانه، فروشنده، نشردهنده و اعلان کننده مطلب مجرمانه مندرج در نشریه در صورت مشارکت و همدستی با مدیر یا رئیس جریده دارای مسئولیت بودند. مسئولیت این افراد به صورت جمعی بود و به موجب انتهای ماده ۴۸ این قانون: «هر گاه یکی از متصدیان پنج گانه متواری شوند، سایرین علی قدر مراتبهم مسئول خواهند بود.» در لایحه قانونی مطبوعات (۱۵ بهمن ۱۳۳۱) تا حدود زیادی شیوه پیش بینی شده در اصل بیستم متمم قانون اساسی مشروطه مورد عمل قرار گرفت. به موجب ماده ۲۸ این قانون: «در کلیه جرائم مذکوره در موارد فوق مدیر یا نویسنده مورد تعقیب قرار خواهد گرفت، ولی هر گاه نویسنده معروف و مقیم ایران باشد، مدیر از تعقیب معاف است و اگر مدیر از معرفی نویسنده عاجز باشد یا خودداری کند و یا نویسنده قابل تعقیب جزائی نباشد، خود مدیر تعقیب و مجازات خواهد شد.»

ماده ۲۵ قانون مطبوعات مصوب ۱۰ مرداد ۱۳۳۴، به صراحت تعیین حدود مسئولیت کیفری مرتکبین جرائم مطبوعاتی را به اصل بیستم متمم قانون اساسی احاله داد. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، لایحه قانونی مطبوعات (مصوب ۲۰ مرداد ۱۳۵۸) تکلیف مسئولیت کیفری در جرائم مطبوعاتی مبهم بود. به موجب ماده ۱۷ این قانون: «مسئولیت مقالات یا مطالبی که در نشریه منتشر می شود به عهده مدیرمسئول است، در صورتی که مقالات یا مطالب مذکور مضر به منافع اشخاص بوده و منتهی به شکایت شود، مدیرمسئول باید نویسنده مقاله یا مطلب را معرفی کند و پاسخگوی آن باشد، مگر اینکه ثابت شود مدیرمسئول به تمام وظایف و مسئولیت های متعارف عمل کرده باشد که در این صورت مسئولیت متوجه کسی است که در این باب تقصیر کرده باشد.»

مطابق این ماده، مسئولیت اصالتاً به عهده مدیرمسئول قرار می گرفت و وی تنها در جرائم مضر به حقوق اشخاص به شرط معرفی نویسنده و اثبات اینکه وی به وظایف متعارف خود عمل کرده، مسئولیت نداشت و در این صورت مسئولیت بر عهده مقصر بود؛ هر چند در ماده فوق منظور از مقصر نیز مشخص نشده بود.

به غیر از پذیرش این شیوه کلی در خصوص مسئولیت، مواد ۱۷ و ۲۱ این قانون در موارد خاصی قائل به مسئولیت تضامنی مدیرمسئول و نویسنده و در مورد مواد ۲۲، ۲۳، ۲۶، ۲۷ و ۲۸ و تبصره ماده ۲۵ مصادیقی از مسئولیت کیفری صاحب امتیاز نیز ذکر شده بود.

در قانون مطبوعات ۱۳۶۴، مسئولیت ناشی از محتوای مجرمانه جز در خصوص برخی جرائم (توهین به مراجع مسلم تقلید) تنها بر عهده مدیرمسئول بود (مسئولیت شخص واحد). همچنین در ماده‌های ۳۰ و ۳۱ قانون مذکور در مواردی که یک امر کلی، ممنوع شناخته شده، مدیرمسئول به عنوان مسئول کیفری اعلام شده بود. در حالی که در ماده‌های ۲۴ و ۲۵ لایحه قانونی مطبوعات، در همین موارد، مسئول کیفری شناخته نشده بود و با ذکر عنوان "هر کس"، عملاً نظریه مسئولیت شخص واحد پذیرفته نشده بود. (سرشار، ۱۳۹۰: ۲۱۷)

اما این وضعیت در سال ۱۳۷۹ اصلاح شد و اکنون تبصره ۷ ماده ۹ قانون مطبوعات مقرر می‌دارد: «مسئولیت مقالات و مطالبی که در نشریه منتشر می‌شود به عهده مدیرمسئول است ولی این مسئولیت نافی مسئولیت نویسنده و سایر اشخاصی که در ارتکاب جرم دخالت داشته باشند، نخواهد بود.» (انصاری، ۱۳۹۰: ۲۸۰) که روایی نظریه مسئولیت شخص واحد عملاً منتفی شد. این اصلاحیه، نظریه مسئولیت جمعی را ظاهراً مورد پذیرش قرار داده است، ضمن اینکه مدیرمسئول در برابر محتوای کلی نشریه، کماکان دارای یک مسئولیت کیفری مطلق است.

بنابراین در حقوق ایران، مسئولیت افراد در جرائم مطبوعاتی همواره متغیر و بحث‌برانگیز بوده است. با مراجعه به قانون مطبوعات و مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی در خصوص تصویب این قانون، قصد مقنن از اتخاذ یک شیوه افتراقی در خصوص مسئولیت کیفری در قلمرو جرائم مطبوعاتی محرز است. اما در عمل، به دلایل گوناگون، از جمله کارشناسی نشدن موضوع در هنگام تصویب این قانون و جرح و تعدیل‌های ناموزون در طرح اولیه به وسیله کمیسیون قضایی و نیز نمایندگان مجلس، این نتیجه حاصل نشد و در نتیجه قانونی با ابهامات زیر در خصوص مسئولیت کیفری در جرائم مطبوعاتی به تصویب رسید: اولاً: بر اساس تبصره ۴ ماده ۹ این قانون: «صاحب امتیاز در قبال خط‌مشی کلی نشریه مسئول است و مسئولیت یکایک مطالبی که در نشریه به چاپ می‌رسد و دیگر امور در رابطه با نشریه به عهده مدیرمسئول خواهد بود.»

در این تبصره از طرفی منظور از خط‌مشی کلی نشریه که صاحب امتیاز، مسئول آن است، مشخص نیست و از طرف دیگر، حدود و نوع مسئولیت صاحب امتیاز و مدیرمسئول به تفکیک بیان نشده است.

دوماً: مقنن در مواد ۲۴، ۲۵ و ۲۶ قانون مطبوعات، در تعیین مرتکب جرم، از عبارات "اشخاصی که" و "هر کس" و در بیان عمل مرتکب، از عبارات "فاش و منتشر کند" (ماده ۲۴)، "تحریص و تشویق کند" (ماده ۲۵) و "اهانت کند" (ماده ۲۶)، استفاده کرده است و این عبارات، نشان از مسئولیت نویسنده مطلب دارد. همچنین قانون‌گذار در ماده ۲۷ این

قانون به صراحت از مسئولیت نویسنده مطلب سخن گفته است. به این ترتیب این ابهام در قانون مطبوعات ایجاد شده است که آیا مسئولیت کیفری نویسنده به صورت حصری و فقط در این چند مورد خاص است یا اینکه نویسنده در مقابل ارتکاب هر جرم مطبوعاتی دیگر نیز مسئول است و اصولاً این مسئولیتی که بر نویسنده بار شده، چطور با فرض بر مسئولیت مدیرمسئول هماهنگ می شود؟

سوماً: در تبصره ۷ ماده ۹ اصلاحی سال ۱۳۷۹ که مسئولیت مدیرمسئول را نافعی مسئولیت نویسنده و سایر اشخاصی که در ارتکاب جرم دخالت داشته اند، نمی داند، استقلال، تضامنی یا ترتیبی بودن این مسئولیت، مشخص نیست. ضمناً معلوم نیست مسئولیت آنان از باب مباشرت، شرکت و یا معاونت در جرم مطبوعاتی است یا اصولاً جرم مستقل است و آیا جرم آنان مطبوعاتی بوده و تضمینات این جرم نظیر علنی بودن و حضور هیئت منصفه در دادرسی های آنان لازم است یا اینکه جرائم آنان مطبوعاتی نبوده و در نتیجه وجود چنین تضمیناتی در دادرسی آنان لزومی ندارد.

در مجموع بسیاری از کشورها تلاش کرده اند با وضع قواعد خاص برای روزنامه نگاران در قبال مسئولیت های ناشی از فعالیت های رسانه ای از خودسانسوری روزنامه نگاران ممانعت کنند و تا حد ممکن مصادیق مسئولیت را در قوانین، شفاف تبیین کرده و از عبارات دوپهلو و مبهم در قانون که خطر تفسیر موسع دارد، پرهیز کنند.

در ادامه، به مسئولیت کیفری صاحب امتیاز، مدیرمسئول، نویسنده و سایر دست اندرکاران مطبوعات به تفکیک اشاره می شود.

۱. مسئولیت کیفری صاحب امتیاز

به موجب قانون مطبوعات، صاحب امتیاز نشریه کسی است که تحت شرایط مقرر در قانون مطبوعات پروانه انتشار نشریه را دریافت کرده است. بر اساس تبصره ۴ ماده ۹ قانون مطبوعات، صاحب امتیاز در قبال خط مشی کلی نشریه مسئول است. مسئولیت مندرج در این تبصره را باید ناظر به عدم رعایت تشریفات قانونی که صاحب امتیاز ملزم به رعایت آن است (مواد ۱۴، ۱۶، ۱۸ و بند "ب" و "د" ماده ۷ قانون مطبوعات) دانست.

هر چند در مواد ۱۴ و ۱۶ قانون مطبوعات، برای عدم رعایت بعضی تشریفات قانونی از ناحیه صاحب امتیاز، ضمانت اجرای توقف انتشار یا لغو پروانه در نظر گرفته شده اما در بند "ب" و "د" ماده ۷ قانون مطبوعات و نیز ماده ۱۸ هیچ گونه ضمانت اجرایی تعیین نشده است و در حقیقت صاحب امتیاز مسئولیت قانونی در قبال عدم رعایت آن ندارد.

همچنین در قانون مطبوعات فعلی، صاحب امتیاز تنها در یک مورد مسئولیت کیفری دارد. این مورد در ماده ۱۴ قانون مطبوعات پیش بینی شده و به موجب آن، هنگامی که مدیرمسئول یک نشریه فاقد شرایط مندرج در ماده ۹ قانون مطبوعات گردد یا فوت شود یا استعفا دهد، در

این صورت تا زمانی که صلاحیت مدیرمسئول جدید به تأیید نرسیده، تمامی مسئولیت های وی به عهده صاحب امتیاز نشریه است.

به جز مورد فوق صاحب امتیاز هیچ گاه مسئولیت کیفری ندارد. در تأیید این مطلب می توان به مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی در خصوص تصویب قانون مطبوعات ۱۳۶۴ و حذف پیشنهاد کمیسیون قضایی مجلس مبنی بر تحمیل مسئولیت کیفری به صاحب امتیاز (به جای مدیرمسئول)، اشاره کرد. (مشروح مذاکرات مجلس، شماره ۱۱۸۶۴: ۸-۲۷)

بنابراین اگر در مواردی صاحب امتیاز خود را به عنوان مدیرمسئول نشریه نیز معرفی کند یا فردی برخلاف واقع خود را صاحب امتیاز نشریه معرفی می کند، نمی توان آن را مصادیقی از مسئولیت کیفری صاحب امتیاز در قانون مطبوعات دانست.

همچنین، مجازات لغو پروانه انتشار در بعضی جرائم مطبوعاتی نظیر توهین به رهبر یا مراجع مسلم تقلید (ماده ۲۷ قانون مطبوعات)، اصرار بر انتشار عکس ها و تصاویر و مطالب خلاف عفت عمومی (ماده ۲۸ قانون مطبوعات)، تقلید نام یا علامت نشریه دیگر (ماده ۳۳ قانون مطبوعات) مخالف اصل شخصی بودن مسئولیت کیفری است؛ زیرا صاحب امتیاز با انتخاب مدیرمسئول، هیچ گونه مسئولیتی در قبال مطالب منتشره در نشریه ندارد و مجازات لغو امتیاز و پروانه تحصیلی از ناحیه وی، مخالف این اصل است.

این استدلال که «مجازات لغو پروانه نسبت به صاحب امتیاز برای این است که وی دقت لازم را در تعیین مدیرمسئول نکرده است»، نیز موجه نیست، زیرا قانون مطبوعات باید قواعد حقوقی مانند اصل شخصی بودن مسئولیت کیفری را رعایت کند.

۲. مسئولیت کیفری مدیرمسئول

قانون مطبوعات ۱۳۶۴ برای اداره نشریه و نظارت نهایی بر انتشار آن، نقشی اساسی برای مدیرمسئول قائل شده و وی را پاسخگوی اصلی جرائم مطبوعاتی می داند. اگر رکن اساسی جرائم مطبوعاتی را انتشار مطالب مجرمانه از طریق مطبوعات بدانیم، مدیرمسئول به عنوان مسئول اصلی انتشار نشریه، مجرم اصلی جرائم مطبوعاتی است.

برخی اعتقاد دارند این استدلال که مسئولیت مدیرمسئول در جرائم مطبوعاتی، مبتنی بر نظریه مسئولیت کیفری ناشی از فعل غیر است، (اردبیلی، ۱۳۷۵: ۳۱-۲۳۰) صحیح نیست؛ زیرا مسئولیت وی تنها به دلیل انتشار مطالب مجرمانه در جریده تحت نظر اوست. به موجب تبصره ۴ ماده ۹ قانون مطبوعات، مسئولیت یکایک مطالبی که در نشریه به چاپ می رسد و دیگر امور مربوط به نشریه به عهده مدیرمسئول است. قانون گذار در جرائم مندرج در مواد ۲۷، ۳۰ و ۳۱ قانون مطبوعات مجدداً به این مسئولیت اشاره کرده و باعث شده است تا بعضی مسئولیت کیفری مدیرمسئول را تنها شامل موارد مصرحه در این سه جرم دانسته و مسئولیت کلی وی در تبصره ۴ ماده ۹ را ناظر به مسئولیت مدنی بدانند.

با نگاهی به مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی در هنگام تصویب این اصل و نیز رویه عملی دادگاه‌ها، ضعف این استدلال روشن می‌شود. بنابراین تصریح قانون مطبوعات به مسئولیت کیفری مدیرمسئول در سه جرم فوق‌الذکر (مواد ۲۷، ۳۰ و ۳۱ قانون مطبوعات) را باید از باب تأکید دانست و این تأکید رافع مسئولیت کیفری وی در سایر جرائم مطبوعاتی نیست. موضوع دیگر این است که آیا جرم مدیرمسئول از نوع جرائم عمدی است یا غیرعمدی. با توجه به اینکه در جرم انگاری اصل بر عمدی بودن است، باید جرم مطبوعاتی مدیرمسئول را از نوع جرائم عمدی بدانیم. با این تفاوت که عمد و سوء نیت مدیرمسئول در جرائم مطبوعاتی مفروض است و وی با پذیرش سمت مدیرمسئولی، نظارت تامه خود را بر انتشار مطالب پذیرفته است.

بنابراین در قانون مطبوعات ایران نیز نظیر بسیاری از کشورهای دیگر با توجه به شرایط کار دسته جمعی روزنامه‌نگاران نوعی مسئولیت قانونی برای مدیر نشریه در نظر گرفته شده است که به پیش‌فرض مسئولیت معروف است. به همین جهت در مورد جرائم مطبوعاتی برخلاف جرائم عادی، تعقیب مدیر نشریه بر مقصر اصلی مقدم است. ضمناً برخلاف جرائم عادی که اصل برائت متهم مراعات می‌شود و دادستان موظف است سوءنیت و مسئولیت احتمالی او را به اثبات برساند، در جرائم مطبوعاتی معمولاً بر فرض سوءنیت و قصد مجرمانه مدیر نشریه تکیه می‌شود و اثبات عدم سوءنیت و مسئولیت وی در دادگاه، به عهده خود اوست. در برابر پیش‌فرض مسئولیت، مقررات ارفاق‌آمیز (علنی بودن رسیدگی و حضور هیئت منصفه) رسیدگی و دادرسی جرائم مطبوعاتی قرار گرفته‌اند که جنبه منفی آن را خشی می‌کنند.

۳. مسئولیت کیفری نویسنده

در قانون مطبوعات ۱۳۶۴، تنها ماده ۲۷ (اهانت به رهبری یا مراجع مسلم تقلید) به‌صراحت به مسئولیت کیفری نویسنده در کنار مدیرمسئول اشاره کرده است و در اصلاحی سال ۱۳۷۹ در تبصره ۷ ماده ۹ نیز تصریح شده است. علاوه بر این از عبارات، ”هر کس“ و ”اشخاصی که“ مندرج در مواد ۲۴، ۲۵ و ۲۶ این قانون و نیز با توجه به عمل مرتکب در این مواد (فاش کردن، تشویق و تحریص کردن، اهانت کردن) که ناظر بر عمل نویسنده مطلب است، می‌توان به‌صورت ضمنی مسئولیت کیفری نویسنده را استنباط کرد.

این مطلب باعث ایجاد این ابهام شده است که عدم اشاره به مسئولیت نویسنده در سایر جرائم مطبوعاتی مندرج در قانون مطبوعات، به‌معنای عدم مسئولیت کیفری اوست. این ابهام در خصوص سایر پدیدآورندگان آثار مطبوعاتی، نظیر طراحان، عکاسان و کاریکاتوریست‌ها نیز مطرح است. عده‌ای معتقدند، چون قانون مطبوعات در تبصره ۴ ماده ۹، مسئولیت یکایک مطالب منتشره را به عهده مدیرمسئول گذاشته، بنابراین نویسنده به‌جز در موارد مصرحه یادشده،

مسئولیت کیفری ندارد و تأکید مقنن در تبصره ۴ ماده ۹ این قانون بر مسئولیت مدیرمسئول، نافی مسئولیت نویسنده است.

به نظر می‌رسد این استدلال فاقد پشتوانه حقوقی و برخلاف اصول کلی مسئولیت جزائی است؛ زیرا اصولاً هر کس مسئول اعمال مجرمانه خویش است و مسئول نبودن اشخاص در صورت ارتکاب جرم (چه از طریق مطبوعات یا غیر آن) نیاز به تصریح قانونی دارد. تأکید بر مسئولیت مدیرمسئول در تبصره ۴ ماده ۹ قانون مطبوعات را نمی‌توان به عنوان یک متن قانونی و در معنای رفع مسئولیت نویسنده و سایر پدیدآورندگان دانست؛ زیرا مسئولیت مدیرمسئول یک مسئولیت کیفری مستقل ناشی از ارتکاب جرم مطبوعاتی (انتشار مطلب مجرمانه در نشریه تحت مدیریت خود) است و این مسئولیت ناشی از فعل غیر (نویسنده و ...) نیست.

به نظر برخی حقوق دانان، مطلب مجرمانه، حاصل تراوش فکری نویسنده است، از این رو نویسنده را هم باید پذیرای ضمانت اجرای ارتکاب جرم باشد. مواد مندرج در قانون مجازات اسلامی (ماده ۷۰۰، ۵۱۳ و ۵۱۴) نیز مبین مسئولیت مستقل نویسنده است. درواقع انتشار مطلب، غیر از نوشتن آن محسوب می‌شود.

اداره حقوقی قوه قضائیه در پاسخ به استعلام شعبه ۱۴۱۰ دادگاه عمومی تهران در نظریه شماره ۷/۸۳۲۳ مورخ ۱۳۷۷/۱۱/۱ در این خصوص اظهار داشته است: «مسئولیت کیفری مدیرمسئول نشریه به نحو مقرر در تبصره ۴ ماده ۹ قانون مطبوعات، رافع مسئولیت کیفری نویسنده مطالب توهین و افتراآمیز ... نیست و بزه ارتكابی نویسنده جدا از اتهام مدیرمسئول حسب مورد، قابل تعقیب در دادگاه ذیصلاح است».

با فرض مسئول بودن نویسنده و سایرین، آیا جرم آنان مطبوعاتی است و باید از تضمینات این جرم نظیر علنی بودن و حضور هیئت منصفه در دادرسی برخوردار شوند یا جرم آنان عادی بوده و نیازی به تضمینات جرم مطبوعاتی نیست. گرچه جرم نویسنده و پدیدآورنده، جرمی مستقل از جرم مطبوعاتی مدیرمسئول است، اما به دلیل اینکه مقدمه ضروری در رسیدگی به جرم مطبوعاتی مدیرمسئول، اظهارنظر در خصوص اصل اثر و مطلب منتشره و مجرمانه بودن یا نبودن آن است، تصمیم در خصوص آن نیز از لحاظ منطقی باید به عهده هیئت منصفه باشد. به عبارت دیگر تحقق جرم مطبوعاتی منوط به انتشار یک اثر مجرمانه در نشریه توسط مدیرمسئول است؛ بنابراین مجرمانه بودن اثر منتشره، جزئی از جرم مطبوعاتی است که به وسیله نویسنده یا پدیدآورنده اثر ایجاد شده است و تصمیم در خصوص آن به عنوان جزء لازم جرم مطبوعاتی، باید توسط هیئت منصفه صورت گیرد و در نتیجه فاعل آن از تضمینات جرم مطبوعاتی برخوردار باشد.

به علاوه از بُعد عملی و آیین دادرسی نیز به دلیل ارتباط جرم مدیرمسئول و نویسنده و جهت جلوگیری از آرای متعارض در این زمینه، به این ترتیب که یک مرجع قضایی اصل اثر را مجرمانه نداند و هیئت منصفه انتشار همان اثر از ناحیه مدیرمسئول را جرم مطبوعاتی تلقی کند،

لازم است به هر دو جرم در مرجع قضایی واحد و با روش واحد از جمله حضور هیئت منصفه رسیدگی شود. این تفسیر در جهت حفظ آزادی مطبوعات و نیز تفسیر به نفع متهم سازگار است.

۴. مسئولیت سایر دست‌اندرکاران

در عرصه مطبوعات به‌جز صاحب امتیاز، مدیرمسئول، نویسنده و پدیدآورنده آثار چاپ شده، افراد دیگری نیز در امر چاپ، نشر و توزیع نشریات دخالت دارند؛ از جمله این افراد می‌توان به سردبیر، دبیر بخش، خبرنگار، ویراستار، حروف‌چین، چاپ‌کنندگان و توزیع‌کنندگان (کلی یا جزئی) اشاره کرد. قانون مطبوعات ۱۳۶۴ در خصوص مسئولیت کیفری این افراد ساکت است. سکوت قانون مطبوعات و عدم جرم‌انگاری خاص در این زمینه را باید به‌معنای عدم مسئولیت کیفری آنان به‌عنوان جرم خاص دانست.

همچنین اداره حقوقی قوه قضائیه نیز در نظریه شماره ۷/۱۲۳۵، مورخ ۱۳۶۹/۶/۵ در این زمینه، چنین اظهارنظر کرده: «در قانون مطبوعات ۱۳۶۴، برای خبرنگاری که اخبار کذبى مخابره می‌نماید، مجازاتی پیش‌بینی نشده است و لکن چنانچه اخبار کذب مورد مخابره، متضمن بزه‌ی از بزه‌های مذکور در قوانین جاری باشد، حسب‌المورد قابل تعقیب در دادسرای عمومی محل وقوع جرم خواهد بود». (شهری، ۱۳۷۳: ۵۲۵)

بنابراین اعمال دست‌اندرکاران مطبوعات نظیر، سردبیر، خبرنگار، ویراستار، حروف‌چین و ... تنها در صورتی جرم است که مشمول عناوین مجرمانه قانونی شود.

در مجموع مطابق تبصره ۴ ماده ۹ قانون فعلی مطبوعات، مسئولیت یکایک مطالبی که در نشریات به چاپ می‌رسد، به عهده مدیرمسئول است و با توجه به اینکه عمل مدیرمسئول در انتشار مطالب مجرمانه، ذاتاً جرم خاص (مطبوعاتی) است، امکان معاونت در آن توسط دست‌اندرکاران نشریه در صورت وجود شرایط قانونی معاونت در جرم نظیر؛ وحدت قصد، تقدم یا تقارن زمانی بین عمل معاون و مباشر و ... وجود دارد. برای مثال اگر شخصی (نظیر خبرنگار) مدیرمسئول را تحریک و تشویق به چاپ و انتشار مطلب مجرمانه (نظیر افشا اسرار دولتی) کند و مدیرمسئول در اثر آن تحریک، مرتکب جرم مطبوعاتی فوق شود، تعقیب محرک و مشوق به‌عنوان معاون بلااشکال است.

نتیجه

تحول قانون‌گذاری در زمینه مرتکبین جرائم مطبوعاتی در حقوق ایران، با فرازونشیب‌ها و تغییرات گوناگونی همراه بوده است. دستور مظفرالدین‌شاه مبنی بر ملزم ساختن مدیر روزنامه بر کنترل محتوا و مواخذه او در صورت تخطی روزنامه، اولین متن در خصوص مسئولیت کیفری مرتکبین جرائم مطبوعاتی در حقوق ایران بوده است. این دستور با نظریه شخص واحد و مسئولیت کیفری ناشی از فعل غیر تطابق داشته است. در قوانین بعدی، دو رویکرد مسئولیت

همه عوامل و هم مسئولیت سلسله‌مراتبی پذیرفته شده است. در قانون مطبوعات ۱۳۶۴ مسئولیت ناشی از محتوای مجرمانه جز در خصوص برخی جرائم (همانند توهین به مراجع مسلم تقلید) تنها بر عهده مدیرمسئول بود. در حال حاضر، قانون مطبوعات ایران، رویکرد افتراق خاصی در قبال اشخاص قابل تعقیب در جرائم مطبوعاتی ندارد. در اصلاحات سال ۱۳۷۹ گاهی فقط مسئولیت متوجه مدیرمسئول است (تبصره ۴ ماده ۹) و گاهی این مسئولیت علاوه بر اینکه بر عهده مدیرمسئول گذاشته شده است اما آن را نافی مسئولیت نویسنده و سایرین که در ارتکاب جرم دخالت داشته اند، ندانسته است. (تبصره ۷ ماده ۹)

پیروی نکردن شفاف و قاطعانه قانون مطبوعات ایران از یک نظریه واحد، شناخت مسئولیت کیفری مرتکبین جرائم مطبوعاتی را با پیچیدگی مواجه ساخته است. جهت صحت این ادعا می‌توان به نظر شورای نگهبان در مورد طرح قانونی مطبوعات اشاره کرد. به موجب قسمت "ب" بند ۱۱ از نظریه فوق «... اصولاً در این قانون (مطبوعات) وضعیت صاحب امتیاز، مدیرمسئول و سردبیر به‌خوبی روشن نشده که باید ضرورت وجود هر یک از آنها و مسئولیت آنان مشخص گردد ...» (مهرپور، ۱۳۸۸: ۴۲-۴۱)

اگر چه مجلس شورای اسلامی پس از ایرادات شورای نگهبان به مصوبه اولیه، تا حدودی از ابهام این مصوبه در خصوص مسئولیت کیفری دست اندرکاران نشریه کاست، ولی چنانچه بررسی شد، این ابهام کاملاً مرتفع نشده و لازم است قانون فعلی در تعیین مسئولیت کیفری شفاف‌تر شود.

منابع

- اردبیلی، محمدعلی (۱۳۷۵)، "مسئولیت ناشی از فعل غیر"، مجله تحقیقات حقوقی دانشگاه شهید بهشتی، شماره ۱۶ و ۱۷.
- انصاری، باقر (۱۳۹۰)، حقوق رسانه، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
- سرشار، محمد (۱۳۹۰)، حقوق مطبوعات در جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده آمریکا، تهران: دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی رسانه‌ها.
- شهری، غلامرضا و سروش ستوده جهرمی (۱۳۷۳)، نظریات اداره حقوقی قوه قضاییه در زمینه مسائل کیفری، جلد اول، تهران: روزنامه رسمی.
- قانون مطبوعات ۱۳۶۴ و ۱۳۷۹.
- گارو، رنه (۱۳۶۰)، مطالعات نظری و عملی در حقوق جزا، ترجمه سیدضیاءالدین نقابت، جلد سوم، تهران، ابن سینا.
- استفانی گاستون، ژرژ لواسور، برنار بولوک (۱۳۸۰)، حقوق جزای عمومی، ترجمه حسن دادیان، جلد اول، چاپ اول، تهران: دانشگاه علامه طباطبائی.
- کهن گونل (۱۳۶۲)، تاریخ سانسور در مطبوعات ایران، جلد دوم، تهران: آگاه.
- مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی، روزنامه رسمی شماره ۱۱۸۶۴ جلسه ۱۸۴ و شماره ۱۸۷۲ جلسه ۱۸۷.
- معمدنژاد، کاظم (۱۳۷۷)، "قانون مطبوعات، زمان اصلاح فرا رسیده است"، پیام امروز، شماره ۲۵.
- مقدم‌فر، حمید (۱۳۷۴)، "حقوق مطبوعات در ۱۶ کشور جهان"، فصلنامه رسانه، سال ششم، شماره دوم.

مهرپور، حسین (۱۳۸۸)، مجموعه نظریات شورای نگهبان، (تفسیری و شرعی)، دوره از تیرماه ۱۳۵۹ تا تیرماه ۱۳۶۵، تهران: دادگستر.

پیوست. مسئولیت کیفری افراد در قانون فعلی مطبوعات

مسئولیت صاحب امتیاز	مسئولیت مدیرمسئول	مسئولیت نویسنده	مسئولیت سایر اشخاص
قسمت اول تبصره ۴ ماده ۹؛ «صاحب امتیاز در قبال خط‌مشی کلی نشریه مسئول است.» مانند آنچه که در ماده ۱۸ قانون مطبوعات به‌طور تمثیلی در مورد زمینه فعالیت نشریه و الزام صاحب امتیاز برای فعالیت در همان محدوده تصریح شده است	قسمت دوم تبصره ۴ ماده ۹؛ «...مسئولیت یکایک مطالبی که در نشریه به چاپ می‌رسد و دیگر امور در رابطه با نشریه به عهده مدیرمسئول خواهد بود.» (مسئولیت کلی مدیرمسئول)	تبصره ۷ الحاقی ماده ۹؛ «مسئولیت مقالات و مطالبی که در نشریه منتشر می‌شود به عهده مدیرمسئول است ولی این مسئولیت نافی مسئولیت نویسنده و سایر اشخاصی که در ارتکاب جرم دخالت داشته باشند نخواهد بود.» (تسری مسئولیت کیفری به سایرین)	تبصره ۷ الحاقی به ماده ۹؛ «مسئولیت مقالات و مطالبی که در نشریه منتشر می‌شود بر عهده مدیرمسئول است ولی این مسئولیت نافی مسئولیت نویسنده و سایر اشخاصی که در ارتکاب جرم دخالت داشته باشند نخواهند بود.»
بند ب از ماده ۷ قانون مطبوعات؛ وقوع جرم زمانی که اکثر مطالب نشریه مغایر با آنچه که متقاضی به نوع آن متعهد شده است، انتشار یابد	تبصره ۷ ماده ۹؛ «مسئولیت مقالات و مطالبی که در نشریه منتشر می‌شود بر عهده مدیرمسئول است...» - مسئولیت‌های مدنی و کیفری مدیرمسئول در خصوص مطالب منتشره	ماده ۲۷ قانون مطبوعات؛ درباره توهین به مراجع مسلم تقلید و رهبری نظام، مسئولیت نویسنده در کنار مدیرمسئول به صراحت اعلام شده است.	مواد ۲۴ و ۲۵ و ۲۶ قانون به‌طور ضمنی به مسئولیت کیفری سایر اشخاص دست‌اندرکار نشریه اشاره کرده است. از عبارت "هر کس"، "اشخاصی که" مندرج در مواد قانونی اشاره شده می‌توان مسئولیت کیفری سایر اشخاص را به‌طور ضمنی استنباط کرد.

ماده ۱۴ قانون مطبوعات: «در صورتی که مدیرمسئول شرایط مندرج در ماده ۹ را فاقد گردد، فوت شود و یا استعفا دهد، صاحب امتیاز موظف است حداکثر ظرف ۳ ماه شخص دیگری را که واجد شرایط باشد به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی معرفی کند، در غیر این صورت از انتشار نشریه او جلوگیری می شود و تا زمانی که صلاحیت مدیر به تأیید نرسیده است مسئولیت های مدیر به عهده صاحب امتیاز است.» اعمال این ماده در صورتی که صاحب امتیاز شخص حقوقی باشد، خالی از اشکال نیست.	ماده ۳۰ قانون مطبوعات: «انتشار هر نوع مطلب مشتمل بر تهمت، افترا یا فحش و الفاظ رکیک یا نسبت های توهین آمیز و نظایر آن نسبت به اشخاص ممنوع است و مدیرمسئول جهت مجازات به محاکم قضایی معرفی می گردد.»	ماده ۲۴ قانون مطبوعات: «اشخاصی که اسناد و دستورهای محرمانه نظامی و اسرار ارتش و سپاه و یا نقشه های قلاع و استحکامات نظامی را در زمان جنگ یا صلح به وسیله یکی از مطبوعات فاش و منتشر کنند به دادگاه تحویل تا برابر مقررات رسیدگی شود.» (اشاره ضمنی به مسئولیت نویسنده)	ماده ۸ قانون اصلاحی مطبوعات: «انتشار نشریه توسط اشخاص حقیقی یا حقوقی با سرمایه ایرانی و اخذ پروانه از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی آزاد است. استفاده نشریات از کمک خارجی مستقیم یا غیرمستقیم ممنوع و جرم محسوب می شود.»	ماده ۲۷ قانون مطبوعات: «هر گاه در نشریه ای به رهبر جمهوری اسلامی ایران یا مراجع مسلم تقلید اهانت شود، پروانه آن نشریه لغو و مدیرمسئول و نویسنده مطلب به محاکم صالحه معرفی و مجازات خواهند شد.»	ماده ۲۵ قانون مطبوعات: «هر کس به وسیله مطبوعات مردم را صریحاً به ارتکاب جرم یا جنایتی بر ضد امنیت داخلی یا سیاست خارجی کشور که در قانون مجازات عمومی پیش بینی شده است، تحریص و تشویق نماید در
---	--	---	--	---	--

	صورتی که اثری بر آن مترتب شود، به مجازات معاونت همان جرم محکوم، و در صورتی که اثری بر آن مترتب نشود، طبق نظر حاکم شرع، براساس قانون تعزیرات با وی رفتار خواهد شد.» / اشاره ضمنی		
	ماده ۲۶ قانون مطبوعات: «هر کس به وسیله مطبوعات به دین مبین اسلام و مقدسات آن اهانت کند، در صورتی که به ارتداد منجر شود، حکم ارتداد در حق وی صادر و اجرا و اگر به ارتداد نینجامد، طبق نظر حاکم شرع بر اساس قانون تعزیرات با وی رفتار خواهد شد.» (اشاره ضمنی به مسئولیت نویسنده)	ماده ۳۱ قانون مطبوعات: «انتشار مطالبی که مشتمل بر تهدید به هتک شرف و یا حیثیت و یا افشای اسرار شخصی باشد ممنوع است و مدیرمسئول به محاکم قضایی معرفی و با وی طبق قانون تعزیرات رفتار خواهد شد.»	تبصره ۳ ماده ۸ اصلاحی ۷۹: «واگذاری امتیاز نشریه به غیر اعم از قطعی، شرطی، اجاره و امثال آن ممنوع است و جرم محسوب می شود مگر در صورت درخواست کتبی صاحب امتیاز و تصویب هیئت نظارت.»
			ماده ۳۳ قانون مطبوعات: سوءاستفاده از نام و علامت نشریه دیگر به گونه ای که موجب شبهه شود را موجبات لغو پروانه صاحب امتیاز ذکر کرده است.